

Poziția Triplei Alianțe față de România în problema Dunării (1880-1883)

Daniel CREȚU

Universitatea “Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Științe Socio-Umane
“Lucian Blaga” University of Sibiu, Faculty of Social and Human Sciences
Personal e-mail: d_cretu@yahoo.com

The Position of the Triple Alliance towards Romania in the Danube Question (1880-1883)

The Danube, one of the major rivers of Europe, had a special significance in the life of the peoples of the continent. Connecting Central Europe and the Orient, the Danube was the most important European trade axis. For Romania, the river has always had a special significance.

On the occasion of the peace Congress of Paris (1856), the European Commission of the Danube was founded, an organization established in order to draw up the applicable navigation and police regulations on the entire course of the river. At the same time, however, the plenipotentiaries of the great powers assembled in Berlin (1878), after a series of rather marginal negotiations, left open the question of the regulation of the navigation on the Danube and the Black Sea Straits, although the latter was indeed the key to the whole “Oriental Question”.

Keywords: European Commission of the Danube, Triple Alliance, Romania, navigation and police regulations.

O problemă deosebit de importantă în relațiile României cu Austro-Ungaria, Germania și Italia o reprezintă chestiunea Dunării, evoluția ei cunoscând momente deosebite. Documentele rămase drept mărturie și unele dintre lucrările de specialitate¹ scot în evidență că autoritățile austro-ungare au legat chestiunea Dunării de problema regalității sau, mai exact spus, au condiționat recunoașterea noii titulaturi a României de rezolvarea intereselor Vienei. În același timp, monarhia dualistă a dus o puternică propagandă în străinătate, reușind să obțină sprijinul celorlalte puteri. De pildă, Franța, cu prestigiul diplomatic diminuat după 1870 și pentru ca la rândul ei să fie susținută în Tunis și Algeria, va fi alături de interesele Austriei. Mai mult decât atât, reprezentantul său în Comisia Europeană a Dunării, Barrère va deveni purtătorul de cuvânt, în multe situații, al intereselor austro-ungare. Poziției Franței i se va alătura și Anglia, care avea anumite interese dominate de tratativele purtate la Paris pentru încheierea unei convenții comerciale. La rândul ei, Germania și-a oferit sprijinul în favoarea Austro-Ungariei pentru că, de fapt, își susținea propriile interese. Chiar dacă Italia nutrea anumite rezerve față de monarhia dualistă, nu putea rămâne totuși izolată după

ce-și orientase politica externă spre Puterile Centrale.

Pe lângă interesele individuale ale fiecărui stat, intrau în calcul și cele de ordin general, sau, mai exact, cele comune, dictate de dorința marilor puteri de a-și menține anumite poziții de-a lungul cursului Dunării până la gurile ei.

Prin recunoașterea independenței României și Serbiei și a autonomiei Bulgariei, Congresul de la Berlin a pus capăt autorității otomane asupra Dunării de Jos (de la Porțile de Fier la Sulina), transformând fluviul cel puțin oficial într-un curs de apă internațional. Aceste noi state, au căpătat astfel drepturi suverane de navigație și comerț pe Dunăre, în plus, România a devenit și membră a Comisiei europene a Dunării, organism înființat în 1856 pentru a reglementa folosirea apelor ei².

În același timp însă, plenipotențiarilor marilor puteri întruniți la Berlin, după o serie de tratative cu caracter mai mult marginal, au lăsat deschisă problema reglementării navigației pe Dunăre și cea a strâmtorilor Mării Negre, deși aceasta din urmă a constituit chiar cheia întregii “chestiuni orientale”. Explicația trebuie căutată în modul în care președintele Congresului, Otto von Bismarck a condus dezbaterile. Acesta, sub motivul că menirea

Congresului era doar aceea de a cenzura tratatul de la San Stefano, a reușit să preîntâmpine o nouă ciocnire între Rusia și adversarele acesteia, Marea Britanie și Austro-Ungaria, deoarece în cazul unui eventual conflict ar fi fost nevoit să opteze între Viena și Petersburg sau între Petersburg și Londra, ceea ce diplomația germană, în întreaga sa strategie după 1871, a căutat în mod special să evite, pentru a menține Franța într-o completă izolare.

În vara anului 1880, Austro-Ungaria a elaborat noi norme de navigație pentru Dunărea de Jos. Acestea au fost remise președintelui Consiliului de Miniștri al României, I. C. Brătianu, de Bosizio, însărcinat cu afaceri al Austro-Ungariei la București, la 12/24 august 1890³. Proiectul relua vechile argumente pentru menținerea pretențiilor de hegemonie austro-ungară: poziția geografică, interesele comerciale și în special misiunea de conciliere a intereselor statelor riverane pe care va trebui s-o îndeplinească Austro-Ungaria, datorită faptului că ea cunoaște cel mai bine diversele chestiuni legate de navigația pe Dunăre. Punerea în practică ar fi permis Austro-Ungariei să acționeze ca un adevărat stăpân între Porțile de Fier și Galați, îngăduind drepturile riveranilor și impunând monopolul companiilor proprii de navigație.

Planurile de dominație ale dublei monarhii, dar mai ales tendința de a limita libertatea navigației au fost dezaprobat de cabinetele de la Londra și Paris⁴. Ca urmare, delegații acestora în Comisia Europeană a Dunării au respins anteproiectul Vienei. Participanții au hotărât, în schimb, în unanimitate, să invite pentru sesiunea următoare a Comisiei Europene a Dunării, delegații statelor riverane, Bulgaria și Serbia pentru întocmirea proiectului regulamentului de navigație.

Aparent, o dispută zonală fără prea multe șanse de escaladare în faza sa incipientă, diferendul danubian a evoluat relativ rapid, datorită contingenței directe cu politicile de expansiune economică și strategiile de securitate ale unor puteri interesate de zona Dunării de Jos, într-o problemă cu ample conotații politice și de securitate pentru România, de a cărei rezolvare putea depinde, în mare măsură, viitorul său ca stat independent în cadrul sistemului internațional.

La sesiunea din toamna anului 1880, reprezentanții celor șapte mari puteri au acceptat cu unele rezerve formulate de Marea Britanie și Imperiul Otoman⁵ proiectul propus de Austro-Ungaria, de creare a Comisiei Mixte, a cărei președenție urma să o dețină. România și Bulgaria s-au opus, blocând aplicarea proiectului.

Atenuarea vizibilă a divergențelor dintre Austro-Ungaria și Rusia prin semnarea Alianței celor trei împărați și dorința de a soluționa problema Dunării conform propriilor lor interese⁶ au determinat România să facă unele concesii. Ea a acceptat, în martie 1881, crearea Comisiei Mixte sub rezerva subordonării acesteia Comisiei Europene a Dunării și eliminarea votului preponderant al Austro-Ungariei. Sub presiunea marilor

puteri, în cele din urmă a fost impusă propunerea Barrère (reprezentantul Franței în Comisia Europeană), potrivit căreia Comisia Mixtă trebuia să fie alcătuită din reprezentanții României, Serbiei, Bulgariei și Austro-Ungariei (ca președinte permanent) și un reprezentant al Comisiei Europene numit la fiecare șase luni. Lipsită de votul preponderant, Austro-Ungaria își putea impune punctul de vedere în cadrul Comisiei cu sprijinul Serbiei, cu care încheiase alianța din anul 1881, și al reprezentantului Comisiei Europene.

După cum se știe, cabinetul de la București a respins, prin delegatul său în Comisia Europeană a Dunării proiectul francez și a propus un contraproiect⁷ ce repunea în drepturi statele riverane prin încredințarea elaborării regulamentului de navigație unei Comisii de Supraveghere alcătuită din delegați ai României, Serbiei, Bulgariei și din doi delegați desemnați în ordine alfabetică ai țărilor riverane, membre ale Comisiei Europene a Dunării. Unul dintre aceștia era ales în unanimitate, președinte al Comisiei de supraveghere. Membri Comisiei Europene a Dunării îl numeau pe inspectorul general, în vreme ce subinspectorii și căpitanul erau numiți de țările riverane. Bulgaria și-a dat acordul la planul francez, condiționându-l de admiterea ei în Comisia Europeană a Dunării, de alegerea delegaților Comisiei Europene a Dunării în Comisia Mixtă și din rândul altor țări decât cele ce intrau în componența acesteia, de o repartitie mai rațională a posturilor de inspectori și subinspectori⁸.

Rămas să-și apere singur poziția, guvernul de la București s-a pregătit pentru noua rundă de negocieri⁹, apelând la oamenii cei mai adecvați momentului și luând în calcul toate alternativele posibile. La 1/13 august 1882, I. C. Brătianu a procedat la remanierea cabinetului liberal, portofoliul Afacerilor Externe fiind încredințat lui D. A. Sturdza. Conform ministrului italian la București, prezența sa în cabinet merita o atenție specială din cel puțin două motive. Mai întâi pentru că Sturdza era la acel moment unul dintre puținii oameni politici din România care, în dezbaterile parlamentare referitoare la chestiunea Dunării, evitase să se angajeze prin declarații publice. În al doilea rând, pentru că era o persoană bine văzută la Berlin, unde dusesse la bun sfârșit misiuni private delicate în interesul Coroanei.

Contele Torielli aprecia totodată că noul ministru era printre puținii capabili să inițieze și să conducă tratativele cu guvernul de la Viena. Prin numirea lui Sturdza, concluziona diplomatul italian, era afirmată "...tendința guvernului român de a urmări, în anumite eventualități, preferențial politica austro-germană și nu politica rusă".¹⁰ Din aceleași motive decurgând din necesitatea soluționării acceptabile a chestiunii Dunării, la 15 noiembrie 1882, Ion Bălăceanu a fost înlocuit la Viena în funcția de ministru plenipotențiar cu junimistul Petre P. Carp, cunoscut ca militant pentru apropierea României de Puterile Centrale. "Numirea sa – raporta însărcinatul cu Afaceri al Italiei – pare a fi destul de binevenită acolo

și este semnalată de jurnalele austro-ungare drept un favorabil complement al numirii domnului Sturdza în funcția de Ministru al Afacerilor Străine, și ca un nou simptom al dorinței guvernului român de a trăi în bună armonie cu Imperiul vecin¹¹.

La 11/ 23 noiembrie 1882, Carp a avut prima întrevedere oficială, pe marginea diferendului danubian, cu ministrul imperial de externe, Kálnoky. Cu această ocazie, diplomatul român a fost informat între altele, că urma a fi reunită la Londra o conferință a celor șapte Mari Puteri în vederea soluționării chestiunii danubiene. Imediat înștiințat, guvernul român a trimis ministrului de la Londra, Ion Ghica, ordinele de a întreprinde toate demersurile necesare pentru ca România să fie acceptată la această conferință cu vot deliberativ¹². Instrucțiuni asemănătoare au fost transmise și Legației române la Roma, deși e greu de spus ce anume alimenta speranța unui răspuns pozitiv din partea unui stat ce-și demonstrase deja solidaritatea cu Austro-Ungaria. Noul ministru, Ion Bălăceanu trebuia să solicite guvernului italian sprijinul pe lângă celelalte mari puteri cu privire la cererea României de a fi reprezentată la Conferința de la Londra. Lucrul - avea să noteze câteva decenii mai târziu în Memoriile sale diplomatul român - era dificil, pentru că ministrul italian de externe, Mancini, evita în general să se explice franc asupra unei chestiuni chiar și mai puțin delicate. Înainte de a-l aborda, Bălăceanu s-a adresat unui membru al Parlamentului italian, senatorul Maurigi, ce demonstrase în mai multe ocazii sentimente amicale pentru România, rugându-l să interpeleze ministerul în privința a ceea ce se pregătea la Londra și asupra consecințelor eventuale pentru România¹³.

Interpelarea a avut loc la începutul lunii decembrie 1882 în contextul discuțiilor anuale privind politica externă și Mancini a răspuns afirmând, între altele, că : “Românii sunt frații noștri, ei pot conta pe noi”. În urma acestei “strălucitoare perorații”, plenipotențiarul român s-a deplasat la Consulta pentru a cunoaște în mod formal dacă guvernul său putea conta sau nu pe ajutorul Italiei pentru a fi admis cu vot deliberativ la Londra. Răspunsul Ministrului italian de Externe a fost că “Italia își va face o datorie din susținerea și apărarea drepturilor României”¹⁴.

Ceva avea însă să nu funcționeze și de această dată. La jumătatea lunii ianuarie 1883, Ministrul român de Externe, Sturdza, din însărcinarea Președintelui Consiliului, a efectuat o vizită de informare la Berlin, unde a avut o întrevedere cu Bismarck pe marginea chestiunii danubiene. Cu această ocazie i s-a reafirmat punctul de vedere german și anume că această țară nu are interese speciale în chestiunea Dunării ci un interes general și de aceea spera să se ajungă cu ocazia acestei vizite la o înțelegere amicală cu aliata ei Austro-Ungaria.

¹⁵ De la Berlin, Sturdza s-a deplasat la Viena, însă discuțiile purtate cu Kálnoky nu au dus la niciun rezultat, ba dimpotrivă, acolo chestiunea Dunării a făcut un pas înapoi.

În august 1883, într-o întrevedere a ministrului român la Roma, I. Bălăceanu, cu ministrul de externe italian, Mancini, acesta din urmă avea să se confeseze spunând că “poziția diplomatică a României [în sensul de potențial participant cu vot deliberativ la Conferința de la Londra] fusese compromisă cu ocazia călătoriei efectuate de domnul Sturdza”¹⁶.

Ce a urmat se cunoaște: Conferința a adoptat cu mici modificări, proiectul Barrère” prelungind mandatul Comisiei Europene a Dunării cu încă 21 ani și extinzând jurisdicția acestui organism până la Brăila. Tratatul dădea satisfacție Austro-Ungariei și Marii Britanii, iar Rusia obținea scoaterea brațului Chilia de sub autoritatea Comisiei Europene a Dunării. Cu toate acestea, Tratatul de la Londra a rămas inaplicabil în apele teritoriale ale României atâta timp cât guvernul de la București a refuzat să-l accepte¹⁷. Ca atare, Puterile Centrale, dar și Franța au exercitat presiuni atât asupra guvernului român, dar și asupra celui sârb și bulgar de a accepta tratatul, mergând până acolo încât se discuta de un demers colectiv al marilor puteri¹⁸.

România a receptat negativ comportamentul Italiei în chestiunea Dunării, mai ales după ce Parlamentul italian a confirmat oficial, în martie 1883, existența Triplei Alianțe. Acest lucru se poate observa din numeroasele note trimise de ministrul italian la București cu privire la percepția opiniei publice și a guvernului român referitoare la poziția adoptată de guvernul italian. Acesta nota că orice tentativă de conciliere în chestiunea Dunării ar veni din partea Italiei ar fi privită cu suspiciune și văzută ca sugerată de Viena¹⁹.

Această percepție se pare că nu era într-un tot eronată deoarece, atitudinea favorabilă Austro-Ungariei va fi recunoscută chiar de ministrul italian de externe, Mancini, un an mai târziu, în corespondența sa cu Ambasadorul Italiei la Viena, Di Robilant: “...Nici la Viena nu se poate să se fi uitat deosebitul serviciu pe care l-am făcut aliatului nostru [atunci] când, prin atitudinea noastră în chestiunea danubiană, am contribuit la așezarea României în acea poziție de izolare care, chiar dacă nu a dus până acum la găsirea unei soluții efective a problemei fluviale, a avut însă pentru Austro-Ungaria, un și mai important rezultat, schimbarea radicală a raporturilor sale cu tânărul regat”²⁰. În baza acestei mărturii documentare se poate afirma, că prin concursul dat în acțiunea de izolare politico-diplomatică a României, Italia a determinat cel puțin indirect, dar conștient apropierea României de Viena și alăturarea în ultimă instanță la alianța cu aceasta.

Note :

1. Pentru chestiunea Dunării în relațiile româno-austro-ungare, vezi Paul Gogeanu, *Dunărea în relațiile internaționale*, Editura Politică, București, 1970; Corneliu Mihai Lungu, *Transilvania în raporturile româno-austro-ungare 1876-1886*, Editura Viitorul Românesc, București, 1999, p. 195-227; I. Cârțână, I. Seftiuc, *Dunărea în istoria poporului român*, Editura Științifică, București, 1972, p. 36-45; Șerban Rădulescu-Zoner, *Dunărea, Marea Neagră și Puterile Centrale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982.
2. vezi Paul Gogeanu, *op.cit.*, p.89; I. Cârțână, I. Seftiuc, *op.cit.*, p. 36-45; Șerban Rădulescu-Zoner, *op.cit.*, p. 65.
3. Apud. Gh. N. Căzan, Șerban Rădulescu – Zoner, *op. cit.*, p. 66.
4. M. A. E., vol. 192, dosar 8, Convenții. D2a, p. I, 1879-1880; Marea Britanie și Franța au propus amendarea anteproiectului, ideea fiind respinsă de delegații austro-ungari, germani și italieni.
5. Titu Maiorescu, *Istoria contemporană a României 1866-1900*, Editura Librăriei Socec, București, 1925, p. 196.
6. Ernst R. V. Rutkowski, *Österreich-Ungarn und Rumänien 1880-1883: die Proklamierung des Königreiches und die Rumänische irredenta*, în "Südost Forschungen", 25, 1996, p. 152-174.
7. Contraproiectul prezentat de colonelul E. Pencovici a fost analizat de Paul Gogeanu, *op. cit.*, p. 109-111; I. Cârțână, I. Seftiuc, *op. cit.*, p. 82; Șerban Rădulescu – Zoner, *op. cit.*, p. 121 – 122.
8. Referitor la poziția guvernului de la Sofia față de proiectul Barrère vezi Elena Statelova, *La Bulgarie et le problème danubien (1879-1883)* în "Etudes historique", 7,VI, Sofia, 1973, p. 198-199.
9. La București o nouă confruntare nu era reținută ca iminentă, datorită izbucnirii crizei egiptene. De la Berlin, ministrul român, Liteanu, informa că "afacerile Egiptului" sunt marea preocupare a momentului și că pentru multă vreme ele vor ocupa diplomația Marilor Puteri. "Prin urmare avem mult timp înaintea noastră, și tot acest timp chestiunea Dunării are să doarmă". B. N. R., Fond Brătianu, dosar 534, f. 910 – 914, T. cifr., Liteanu către Președintele Consiliului I. C. Brătianu.
10. *35 de ani...*, p. 123 – 124, nr. 71, Tornielli către Mancini, București, 13 august 1882.
11. M. A. E., Fond Roma, Chestiunea Dunării, vol. 86 (1882-1896), f. 18.
12. *Ibidem*, f. 24.
13. Ion Bălăceanu, *Amintiri politice și diplomatice (1848 – 1903)*, București, Editura Cavallioti, 2002, p. 134 – 136.
14. A. N. I. C., Fond Microfilme, Italia, R. 10/2 (1877-1919), c. 723 – 725.
15. Idem., fond Casa regală, D. 19/1883, f. 33-34, 12/24 ianuarie 1883, Liteanu către Sturdza.
16. I. Bălăceanu, *op. cit.*, p. 196.
17. M. A. E., Arhiva istorică, vol. 196, dosar 8 Convenții, Conférence de Londres.
18. Șerban Rădulescu – Zoner, *op. cit.*, p. 131.

19. *35 de ani...*, p. 133-134, nr. 79, R. 371, Tornielli către Mancini, București, 2 mai 1883.
20. Apud. *Documente diplomatice române, Seria1, vol. 11:1883* (sub îngrijirea Lukacs Antal, Rudolf Dinu, Alin Ciupală), București, Editura Academiei, 2006, p. XXVIII.

Bibliography:

- 35 de ani de relații italo-române, 1879-1914. Documente diplomatice italiene*, Editate de Rudolf Dinu, Ion Bulei / *35 years of Italo-Romanian Relations. Italian Diplomatic Documents*, Edited by Rudolf Dinu, Ion Bulei, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001.
- A. N. I. C., Fond Microfilme, Italia, R. 10/2 (1877-1919) ; fond Casa regală / The Central National Historical Archives, Fund Microfilms, Italy, R. 10/2 (1877-1919); Fund Royal House.
- B. N. R., Fond Brătianu / National Library of Romania, Fund Brătianu..
- M. A. E., Fond Roma, Chestiunea Dunării ; Arhiva istorică, Convenții / The Ministry of Foreign Affairs, Fund Rome, The Danube Question; Historical Archive, Conventions.
- Documente diplomatice române, Seria1, vol. 11:1883* (sub îngrijirea Lukacs Antal, Rudolf Dinu, Alin Ciupală) / *Romanian Diplomatic Documents, Series 1, volume 11: 1883* (under supervision of Lukacs Antal, Rudolf Dinu, Alin Ciupală), București, Editura Academiei, 2006, p. XXVIII.
- Bălăceanu, Ion, *Amintiri politice și diplomatice (1848 – 1903)* / *Political and Diplomatic Memoirs*, București, Editura Cavallioti, 2002.
- Cârțână, I.; Seftiuc, I., *Dunărea în istoria poporului român / The Danube in the History of the Romanian People*, București, Editura Științifică, 1972.
- Gogeanu, Paul, *Dunărea în relațiile internaționale / The Danube in the international Relations*, București, Editura Politică, 1970.
- Lungu, Corneliu Mihai, *Transilvania în raporturile româno-austro-ungare 1876-1886 / Transylvania in the Romanian-Austro-Hungarian Relations 1876-1886*, Editura Viitorul Românesc, București, 1999.
- Maiorescu, Titu, *Istoria contemporană a României 1866-1900 / The Contemporary History of Romania 1866-1900*, Editura Librăriei Socec, București, 1925.
- Rădulescu-Zoner, Șerban, *Dunărea, Marea Neagră și Puterile Centrale / The Danube, the Black Sea and the Central Powers*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982.
- Rutkowski, Ernst R. V., *Österreich-Ungarn und Rumänien 1880-1883: die Proklamierung des Königreiches und die Rumänische Irredenta / Austro-Hungary and Romania 1880-1883: The Proclamation of the Kingdom and the Romanian Irredenta*, în "SüdostForschungen", 25, 1996.
- Statelova, Elena, *La Bulgarie et le problème danubien (1879-1883) / Bulgaria and The Danubian Question* în "Etudes historique", 7,VI, Sofia, 1973.